

The article examines the pedagogical culture as an important component of university professors, the basis of which is an art. The author defines art as one of the main components of the educational process, through which the formation of future specialists respect for others, self-esteem, the ability to navigate the world of spiritual values in the environment, the ability to apply the decisions and take responsibility for their actions.

Keywords: culture, art, pedagogical culture, spiritual and aesthetic development, the educational process.

Стаття надійшла до редакції 9.03.2015

УДК 378:174-043.83:377:008

*Макаренко О.А.,
Київ, Україна*

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями.

Глобалізаційні та інтеграційні процеси, що відбуваються на сучасному етапі розвитку суспільства, стрімкий розвиток інформаційних технологій, зміни на ринку праці висувають підвищені вимоги до особистості майбутнього фахівця, професіонала. Професіоналізмом, за визначенням С. Гончаренка, є висока підготовленість до виконання завдань професійної діяльності, що дає можливість досягти значних якісних і кількісних результатів праці при менших затратах часу, розумових і фізичних сил на основі використання раціональних прийомів виконання робочих завдань [1, с.386].

Нажаль, у сучасних умовах розвитку суспільства наявність відповідної професійної освіти, високої кваліфікації не є гарантією для особистості бути конкурентноздатною на ринку праці. Про це йдеться у працях О. Капто, який наполягає на тому, що професіоналізм як здатність людини до виконання цілеспрямованої діяльності не можна розуміти лише тільки з точки зору володіння нею певною майстерністю. На його думку, потрібен більш широкий підхід, який включав би духовно-моральні

характеристики людини, без яких неможливо ефективно виконання професійної діяльності [2, с.35].

Особливої актуальності використання такого підходу у професійній освіті набуває в умовах професійної підготовки майбутніх педагогів. Про це йдеться у дослідженнях В. Огнев'юка, який вважає, що «суспільство потребує від педагога не лише передавання знань, а й аспекту виховання, який би полягав у вихованні високоморальних громадян. Наявність професійно-етичних і моральних якостей у педагогів, етичні стосунки між людьми у суспільстві є запорукою розвитку демократичного суспільства загалом і держави України зокрема» [3, с.8].

Аналіз останніх наукових публікацій свідчить про посилену увагу до проблем професійної етики, формування професійно-етичних і моральних якостей фахівців різних професій. Зокрема, ряд авторів присвятили свої праці визначенню провідних моральних якостей для успішного виконання певної професійної робітничої (Л. Гасюк, А. Книш, О. Романовський, М. Салтишев), педагогічної (В. Дьяконова, В. Єфімова, І. Колеснікова, О. Кутєєва, В. Марищук, Є. Сахарчук), психологічної (С. Делікатний, Д. Комісаренко, Е. Носенко) діяльностей.

Окремі аспекти формування моральних якостей учнівської та студентської молоді, професійно-етичних якостей майбутніх педагогів відображені у працях, де розглянуто питання морального виховання (І. Бех, Г. Васянович, І. Зязюн, Т. Іванова, Т. Ільїна, О. Канівська, І. Синиця), загальної теорії виховання моральних якостей (Г. Амінова, А. Волкова, А. Кузьмінського, Ж. Омельченко), формування професійно-етичної культури (Н. Мойсеюк, В. Писаренко, С. Сисоєва, І. Чернокозов, В. Чернокозова, Л. Хоружа), формування етичної культури педагога (К. Журба, В. Киричок, В. Адрєєв).

Основна мета статті полягає в обґрунтуванні актуальності проблеми формування професійної етики у майбутніх педагогів, аналізі сутності професійної етики педагога як складової його професійної культури.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих результатів. За визначенням О. Дубасенюк [4, с.3], професійна педагогіка – синтетична наука. За результатами досліджень науковця більш ніж 80 % педагогічної лексики й наукових категорій педагогіки запозичені з інших наук. Так, філософські поняття, якими користується професійна педагогіка, відбивають найбільш загальні риси і зв'язки, закономірності й тенденції розвитку самої педагогіки й її частини дійсності, що вона вивчає.

Саме до таких понять відноситься «етика». Етика (греч. *ethos* – звичка, звичай) – одна з найдавніших теоретичних дисциплін, об'єктом якої є вивчення моралі. Етика виникла в період становлення рабовласницького ладу, виділяючись із стихійної буденно-моральної свідомості суспільства як одна з основних складових частин філософії, як «практична наука» про те, як треба поводитися, на відміну від суто теоретичного знання про суще [5, с.572]. Етика з'ясовує місце моралі в системі суспільних відносин, досліджує моральні категорії, за допомогою яких виражаються моральні принципи, норми, оцінки, правила поведінки тощо [1, с.119].

Одним із важливих компонентів структури етичних знань є професійна етика, що покликана описати, обґрунтувати й регулювати особливості моралі різних професійних груп, виходячи зі специфіки їхньої діяльності. За визначенням О. Капто завданням професійної етики є: «на основі методологи обґрунтувати певну систему норм, що регулюють взаємини людей в тій чи іншій сфері його діяльності» [2, с.35].

Такої думки додержується і дослідник Л. Гасюк, яка розуміє під професійною етикою сукупність морально-етичних настанов та ціннісних орієнтацій, що визначають систему норм та цінностей, які регулюють конкретну професійну діяльність [6, с.12]. Також науковець запропонувала застосувати поняття «тип професійної етики», який визначив би сферу конкретної реалізації та прояву особливостей етично-моральної поведінки представника певної професії (наприклад, професійна етика вчителя, професійна етика правника тощо).

Аналіз наукових досліджень дає підстави стверджувати, що під педагогічною етикою розуміють відносно самостійний розділ етичної науки (професійної етики), яка конкретизує загальнолюдські принципи моралі відповідно до умов професійно-педагогічної діяльності [7, с. 640]. Професійна етика педагога має такі особливості: а) об'єкт праці – людина; б) відповідальність за майбутнє людини; в) складність професії у психологічному та організаційному аспектах; г) вчитель завжди моральний прилад для своїх вихованців [7, с. 641].

Професійна етика педагога найбільш наближена до його професійної культури під якою розуміємо «соціально-професійну якість суб'єкта праці» (за С. Батишевим) [8, с. 724-725]. За визначенням, що подається в Енциклопедії освіти (2008) педагогічну культуру визначають як інтегративну сукупність фізичних, інтелектуальних, загальнокультурних і моральних якостей, професійних знань і умінь, необхідних для успішної навчальної та виховної роботи. М. Ярмаченко умовно в ній виділяє три групи характеристик: загальнолюдські,

професійні та моральні якості. При цьому наголошується на тому, що формування основ педагогічної культури є одним із найважливіших завдань при підготовці та підвищенні кваліфікації педагогічних кадрів [9, с. 641].

Слід зазначити, що невід'ємною складовою професійної культури є професійна компетентність. Відомий український культуролог І. Зязюн розглянувши професійно-педагогічну компетентність педагога зробив висновок що вона складається з таких компонентів: аксіологічного, культуротворчого, життєвотворчого, морально-естетичного, громадянського. Під морально-естетичною компетентність він розуміє нагромадження досвіду: переживання і проживання емоційно і почуттєво насичених ситуацій; гуманну поведінку; організацію актів милосердя; турботу про ближніх; терпимість до інших людей; адекватну самооцінку [10, с.15].

Подальші наші дослідження доли змогу пересвідчитися в існуванні цілого розділу етики, що розглядає проблеми обов'язку, сферу належного (того що повинно бути), всі форми моральних вимог та їх не співвідношення [1, с.86; 5, с.116]. Мова йде про науку «деонтологія», яка виникла порівняно недавно. Вперше термін «деонтологія» ввів у науковий обіг англійський філософ права Ієремія Бентам у праці «Деонтологія» (1834 р.). Деонтологія, основи якої досліджував І.Бентам, є вчення про професійні обов'язки і врахування результатів їх виконання людиною [11, с. 72].

Цікаво, що у філософському словнику (1987 р.) сутність поняття «деонтологія», у визначенні «у більш вузькому сенсі» подано як «професійну етику медиків, яка має на меті підвищувати ефективність лікування за допомогою прийомів психотерапії, додержання лікарського етикету тощо» [5, с.117]. Аналіз наукових досліджень з проблем формування професійно-етичних і моральних якостей фахівців, що здійснено за останні роки, дали можливість переконатися в появі актуальних досліджень у галузі психологічної, педагогічної, юридичної, журналістської деонтології. Це, на нашу думку, пояснюється тим, що найціннішим для людини є її життя, здоров'я, освіта, а це в більшій мірі залежить від виконання своїх професійних обов'язків людей саме цих професій.

За визначенням Л. Хоружої [12, с.7] педагогічна деонтологія розробляє правила і норми поведінки педагога у сфері його професійної діяльності. За висновком науковця, відображення нормативних вимог, професійних норм у *свідомості вчителя* (виділено нами) дає йому змогу більш повно і адекватно сприймати педагогічну дійсність, орієнтуватися у

ній відпрацювати стратегію і тактику, мету та конкретні плани педагогічної діяльності. Це визначення науковця дає підстави зробити висновок про те, що педагогічна деонтологія розглядає внутрішні процеси, що спонукають педагога до дії, спрямована на регулювання його професійного мислення. Натомість, педагогічна етика та педагогічна культура спрямовані на регулювання практичних дій.

Це підтверджує С. Сливка, науковець який досліджує проблеми формування професійної культури юриста у контексті сучасної філософсько-правової доктрини [11, с. 78]. Дослідник зазначає, що правнича деонтологія відповідає на запитання: як, що, де, коли (в мисленні), правнича етика дає відповідь на ті ж запитання (в діях), а професійна культура – на ті ж запитання і в думках, і в діях. Таким чином дослідник робить висновок про те, що професійна культура юриста виконує об'єднуючу функцію [11, с. 79].

Отже, стає очевидним, що результати досягнутих конкретних завдань педагогом, це перш за все, результат досягнуті завдяки сформованим основам педагогічної деонтології, а потім педагогічної етики. Оскільки педагогічна культура інтегрує в собі всі принципи, норми, правила педагогічної деонтології та педагогічної етики, то ці принципи, норми, правила є принципами педагогічної культури.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок.

Таким чином на основі всього викладеного вище можна зробити висновок про те, що професійна етика педагога на сучасному етапі розвитку суспільства стає важливою складовою виховання та підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності. Професійна етика педагога є складовою професійної культури сучасного педагога – цілеспрямованого процесу, що охоплює фахову підготовку і діяльність педагога.

Цілеспрямоване формування професійно-етичних і моральних якостей впливає на моральну свідомість майбутнього педагога, сприяє переведенню етичних знань у його особистісні переконання, створює необхідну морально-етичну атмосферу у взаємовідносинах з іншими учасниками освітнього процесу. Саме високий рівень формування педагогічної культури стає запорукою зростання професіоналізму педагога XXI ст.

Здійснений науковий пошук не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. **Подальшого дослідження потребують** визначення змісту етичної підготовки майбутніх педагогів, удосконалення організаційних форм щодо формування професійно-етичних і моральних якостей педагога.

Список літератури: 1. Гончаренко С. У. Професіоналізм / Семен Гончаренко // Український педагогічний енциклопедичний словник. – 2-ге вид., оновл. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 520 с. 2. Капто А. С. Професіональна етика. / Александр Капто. – М. : Ростов н/Д. : Изд-во СКАГС, 2006. – 800 с. 3. Роль педагогічної етики у професійній підготовці сучасного вчителя : Матеріали Всеукр. наук.-метод. конференції / Редкол. : В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа та ін. – К. : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2008. – 202 с. 4. Дубасенюк О. А. Наукові засади професійно-педагогічної підготовки студентів / Олександра Дубасенюк // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія : педагогічні науки. – 2010. – Вип. 15. частина I – С. 3-7. 5. Философский словарь / [под ред. И. Т. Фролова]. – 5-е изд. – М. : Политиздат, 1987. – 590 с. 6. Гасюк Л. М. Формування професійної етики молодших спеціалістів сфери побутового обслуговування у системі навчально-виховної роботи коледжу : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Лариса Миколаївна Гасюк. – Київ, 2004. – 23 с. 7. Хоружа Л. Л. Педагогічна етика / Людмила Хоружа // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 640-641. 8. Аніщенко О. В. Професійна культура / Олена Аніщенко // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 724-725. 9. Ярмаченко М. Д. Педагогічна культура / М. Ярмаченко // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 641. 10. Зязюн І. Учителю у вимірах епох і цивілізацій / Іван Зязюн // Мистецтво та освіта. – 2008. – №3 – С. 9-15. 11. Сливка С. Професійна культура юриста (теоретико-методологічний аспект) / С. Сливка. – Львів : Світ, 2000. – 336 с. 12. Хоружа Л. Л. Педагогічна деонтологія: навч.-методич. посіб. / Людмила Хоружа. – К. : КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2008. – 96с.

Bibliography (transliterated): 1. Honcharenko S. U. Profesionalizm / Semen Honcharenko // Ukrayins'kyu pedahohichnyy entsyklopedychnyy slovnyk. – 2-he vyd., onovl. – Rivne : Volyns'ki oberehy, 2011. – 520 s. 2. Kapto A. S. Professyonal'naya etyka. / Aleksandr Kapto. – M. : Rostov n/D. : Yzd-vo SKAHS, 2006. – 800 s. 3. Rol' pedahohichnoyi etyky u profesyyniy pidhotovtsi suchasnoho vchytelya : Materialy Vseukr. nauk.-metod. konferentsiyi / Redkol. : V. O. Ohnev'yuk, L. L. Khoruzha ta in. – K. : KMPU im. B. D. Hrinchenka, 2008. – 202 s. 4. Dubasenyuk O. A. Naukovi zasady profesiyno-pedahohichnoyi pidhotovky studentiv / Oleksandra Dubasenyuk // Visnyk Hlukhivs'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Seriya : pedahohichni nauky. – 2010. – Vyp. 15. chastyina I – S. 3-7. 5. Fylosofskyy slovar' / [pod red. Y. T. Frolova]. – 5-e yzd. – M. :

- Polytyzdat, 1987. – 590 s. 6. Hasyuk L. M. Formuvannya profesiyanoi etyky molodshykh spetsialistiv sfery pobutovoho obsluhovuvannya u systemi navchal'no-vykhovnoyi roboty koledzhu : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Larysa Mykolayivna Hasyuk. – Kyiv, 2004. – 23 s. 7.
- Khoruzha L. L. Pedahohichna etyka / Lyudmyla Khoruzha // Entsyklopediya osvity / Akad. ped. nauk Ukrainy ; holovnyy red. V. H. Kremen'. – K. : Yurinkom Inter, 2008. – S.640-641. 8. Anishchenko O. V. Profesiyna kul'tura / Olena Anishchenko // Entsyklopediya osvity / Akad. ped. nauk Ukrainy; holovnyy red. V. H. Kremen'. – K. : Yurinkom Inter, 2008. – S. 724-725. 9. Yarmachenko M. D. Pedahohichna kul'tura / M. Yarmachenko // Entsyklopediya osvity / Akad. ped. nauk Ukrainy; holovnyy red. V. H. Kremen'. – K. : Yurinkom Inter, 2008. – S. 641. 10. Zyazyun I. Uchytel' u vymirakh epokh i tsyvilizatsiy / Ivan Zyazyun // Mystetstvo ta osvita. – 2008. – #3 – S.9-15. 11. Slyvka S. Profesiyna kul'tura yurysta (teoretyko-metodolohichnyy aspekt) / S. Slyvka. – L'viv : Svit, 2000. – 336 s. 12.
- Khoruzha L. L. Pedahohichna deontolohiya: navch.-metodych.posib. / Lyudmyla Khoruzha. – K. : KMPU imeni B. D. Hrinchenka, 2008. – 96s.

Макаренко О.А.

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті обґрунтовано актуальність проблеми формування професійної етики у майбутніх педагогів. Розглянуто сутність понять «педагогічна деонтологія», «професійна етика» та «професійна культура» педагога. Зроблено висновок про те, що принципи, норми, правила педагогічної деонтології та педагогічної етики є основними принципами, нормами, правилами педагогічної культури.

Ключові слова: педагогічна деонтологія, професійна етика педагога, професійна культура педагога.

Макаренко О.А.

ПРОФЕСИОНАЛЬНАЯ ЭТИКА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРОФЕСИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

В статье обоснована актуальность проблемы формирования профессиональной этики в будущих педагогов. Рассмотрены понятия «педагогическая деонтология», «профессиональная этика» и «профессиональная культура» педагога. Сделан вывод о том, что принципы, нормы, правила педагогической деонтологии и педагогической этики являются основными принципами, нормами, правилами педагогической культуры.

Ключевые слова: педагогическая деонтология, профессиональная этика педагога, профессиональная культура педагога.

Olga Makarenko

PROFESSIONAL ETHICS IS AS A PART OF THE PROFESSIONAL CULTURE OF THE FUTURE TEACHERS

The relevance of the problem of formation of future teachers' professional ethics is proved in the article. The concepts «pedagogical deontology», «professional ethics» and «professional culture» of teacher are considered in the article. It is concluded that the principles, norms, rules of pedagogical deontology and pedagogical ethics are the main principles, norms, rules of pedagogical culture.

Key words: pedagogical deontology, professional ethics of teacher, professional culture of teacher.

Стаття надійшла до редакції 06.04.15

УДК 37.01+174

*Мищенко М.М.,
Харків, Україна*

ФІЛОСОФІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ І А. ЗЯЮНА

*«У людини має бути
єдина професія – вона
повинна бути справжньою
Людиною»*

(А. Макаренко)

Постановка проблеми. Освіта, як соціальний інститут, реагує на всі зрушення що відбуваються в суспільстві, суспільних відносинах, світоглядних засадах. Постають нові освітні проблеми і освітня система постійно реформується через зміни в оточуючому світі. Філософія освіти, в свою чергу, є тою системою, що рефлектує стосовно освітньої системи. Міждисциплінарна область «*філософії освіти*» – це відповідь на поклики сучасності, що за допомогою загальних філософських категорій, філософських методологій дослідження, використання розробок прикладних філософських дисциплін має допомогти становленню освіти на високому рівні, відповідному сучасності.

Одним з найважливіших педагогічних понять є «*педагогічна майстерність*», центром якої є особистість викладача, його творчий потенціал та педагогічна культура. Філософія педагогічної майстерності – це осмислення теорії педагогічної культури, прийомів педагогічної техніки, понять професіоналізму та компетентності, засад суб'єктно-